

ГОВОРНИОТ ЧИН *БАРАЊЕ* И МОДАЛНОСТА КАКО НЕГОВА КАРАКТЕРИСТИКА ВО МЕЃУЈАЗИКОТ НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Билјана Ивановска¹, Марија Кусевска² Нина Даскаловска³

¹Универзитет „Гоце Делчев“-Штип,
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

²Универзитет „Гоце Делчев“-Штип
marija.kusevska@ugd.edu.mk

³Универзитет „Гоце Делчев“-Штип
nina.daskalovska@ugd.edu.mk

Апстракт

Целта на овој труд е да се направи анализа и истражување на говорниот чин *барање* и да се опише модалноста како негова карактеристика кај студентите–изучувачи на германскиот јазик од Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Истражувањата се базираат на анализите и резултатите добиени од проектот „Улогата на експлицитните инструкции за анализа на прагматичките компетенции кај студентите по англиски и германски јазик како странски јазик“ („Die Rolle der expliziten Anweisung in der Entwicklung pragmatischer Kompetenz im Englischen und im Deutschen als Fremdsprache“ / „The role of explicit instruction in developing pragmatic competence in learning English and German as a foreign language“), проект што се изведува на Филолошкиот факултет во Штип. Проектот е инспириран од важноста на прагматичките знаења и компетенции, кои треба да ги владеат студентите по странски јазици и да им овозможи на студентите да комуницираат соодветно во јазикот цел и соодетно на тоа да дејствуваат и да општат на изучуваниот странски јазик.

Постојат повеќе различни класификации на модалноста, но сите тие се однесуваат на оцената на говорителот и на содржината на исказот. Модалните глаголи и модалните зборови во поврзаност со наведениот говорен чин се разгледуваат како лексички показатели на модалноста. Го разгледуваме говорниот чин *барање* преку изразување на три различни типа барање: а) барање на информации, б) барање за извршување на некоја активност и в) барање на дозвола. Се даваат репрезентативни примери добиени од анализите спроведени кај студентите кои студираат странски јазик (германски), добиени преку тестот за дискурсна анализа, интервју или игра по улоги.

Клучни зборови: *говорен чин „барање“, модалност, прагматичка компетенција, лексички показатели, начини на изразување*

Abstract

The purpose of this paper is to analyze and research the speech act of request and to describe the modality as its feature in examples received from the written works of the students studying German language at the Faculty of Philology, the University "Goce Delchev" in Stip. The research is based on the analysis and results obtained from the project "The role of explicit instruction in developing pragmatic competence in learning English and German as a foreign language" / „Die Rolle der expliziten Anweisung in der Entwicklung pragmatischer Kompetenz im Englischen und im Deutschen als Fremdsprache”.

The project is motivated by the importance of pragmatic knowledge and competencies that should be applied by students of foreign languages and enable students to communicate appropriately in the target language so that they can act and communicate according to it. There are many different classifications of modality, but they all relate to the assessment of the speaker and the content of the statement. Modal verbs and modal words in connection with the above mentioned speech act are considered as indicators of lexical modality. We consider the speech act of request by expressing three different types of requests: a) a request of information, b) a request to perform an activity, and c) asking for a permission. We are presenting representative examples obtained from analyzes conducted among students studying foreign language (German) with the help of the discourse completion task, interviews and role plays.

Key words: speech act of request, modality, pragmatic competence, lexical indicators, ways of expressions.

1. Цел на истражувањето

Целта на овој труд е истражување и анализа на говорниот чин *барање*, како и опишување на модалноста како негова карактеристика преку примери добиени од студентите – изучувачи на германскиот јазик од Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Истражувањата се базираат на анализите и резултатите добиени од проектот „Улогата на експлицитните инструкции за анализа на прагматичките компетенции кај студентите по англиски и германски јазик како странски јазик”/„Die Rolle der expliziten Anweisung in der Entwicklung pragmatischer Kompetenz im Englischen und im Deutschen als Fremdsprache”/„The role of explicit instruction in developing pragmatic competence in learning English and German as a foreign language”.

Постојат повеќе различни класификации на модалноста, но сите тие се однесуваат на оцената на говорителот и на содржината на исказот. Модалните глаголи и модалните зборови во поврзаност со наведениот говорен чин се разгледуваат како лексички показатели на модалноста.

Според Минова-Ѓуркова Л. (2000: 146) модалноста во јазикот се дефинира како израз на ставот на говорителот за односот помеѓу соопштеното и

дејствителноста. Модалноста не се поистоветува само со глаголската категорија „начин“ или со модалниот систем на глаголот. Модалноста ја сфаќаме како чисто семантичка и прагматичка категорија која не е поврзана со одредени конкретни форми или со одредени јазици.

Според Енгерер Ф. (2005) „модалноста е семантичко-прагматичка категорија, која на систематски начин овозможува, стандардните особености на пропозициите да се однесуваат на реченичните содржини од актуелниот и реалниот свет, и да ги прошири на содржините од другите светови, кои не се „идентични“ со нашиот.“¹

Во *Лингвистичкиот речник* на Левандовски Т. (1994) „модалноста е категорија која е моносинтаксичка и семантичко-прагматичка (комуникативна) и ја опфаќа и надминува глаголската категорија начин, го прикажува односот на говорителот кон исказот, како и односот на изразот кон реалноста, одн. кон реализација на даден изказ и може да биде реализирана граматички и/или лексички, интонациски, реторички итн.“²

Во докторската дисертација на Дресингер Г. (1986), одбранета на Хумболт Универзитетот во Берлин, модалноста е функциоално-семантичка категорија, која претставува еден систем, каде различните нивоа на јазикот–морфолошко, синтаксичко-конструктивно, интонациско и зборообразувачките средства - меѓусебно влијаат и покажуваат дали содржина од исказот се совпаѓа со реалноста или не.“³

2. Видови на говорниот чин барање

Го разгледуваме говорниот чин *барање* преку изразување на три различни типа барање:

- а) барање на информации,
- б) барање за извршување на некоја активност и
- в) барање на дозвола.

¹ „Modalität ist die semantisch-pragmatische Kategorie, welche es auf systematische Weise erlaubt, die Standardeigenschaft von Propositionen, sich auf Sachverhalte in der aktuellen und wirklichen Welt zu beziehen, auf Sachverhalte in anderen Welten zu erweitern, die mit „unserer“ nicht identisch sind.“ Volkmar Engerer: Wahrheit und Modalität. Tidsskrift for Sprogforskning, Årgang 3, Nr. 2 (2005), S. 51.

² „Modalität ist eine den Modus einschließende übergreifende monosyntaktische und semantisch-pragmatische (kommunikative) Kategorie, die das Verhältnis des Sprechers zur Aussage und das der Aussage zur Realität bzw. zur Realisierung eines Gegebenen zum Ausdruck bringt und grammatisch und / oder lexikalisch, intonational, Rhetorisch usw. realisiert werden kann.“ Theodor Lewandowski: Linguistisches Wörterbuch. Auflage 6, Quelle & Meyer Verlag, Wiebelsheim 1994, S. 714.

³ Modalität ist eine funktional-semantische Kategorie, die ein System darstellt in welchem Mittel verschiedener Ebenen der Sprache–morphologische, syntaktisch-konstruktive, intonatorische und Wortbildungsmittel – zusammenwirken und zum Ausdruck bringen, ob der in der Äußerung sprachlich ausgedrückte Bewußtseinsinhalt des Sprechenden als mit der Wirklichkeit übereinstimmend bezeichnet wird oder nicht.“ Gražina Droessinger: Zum Begriff und zu den Arten der Modalität in der Linguistik, S. 88–89, aus Rüdiger Deth: Die Teilmodalität Possibilität im Russischen und Deutschen. Dissertation, Humboldt Universität Berlin (1986), S. 29.

Се даваат репрезентативни примери добиени од анализите спроведени кај студентите кои студираат странски јазик (германски), добиени преку тестот за дискурсна анализа (ПДА), интервју или игра по улоги.

А) барање информации:

- Soll ich anrufen bevor ich dorthin fahre? / (Дали) Морам/треба да се јавам пред да отидам таму?
- Darf ich Ihnen meine Projektarbeit nächste Woche abgeben? / Можам/смеам (ли/може ли) да Ви ја предадам мојата проектна задача следната недела?
- Darf ich Sie fragen, ob Sie mich nach Hause mitnehmen könnten? / Смеам/Можам (може) ли да Ве прашам, дали (може да ме) ќе ме поведете накај дома?

Б) барања за извршување на некоја активност

- Kannst du mich auch nach Hause mitnehmen? / Можеш (ли) да ме поведеш и мене дома?
- Kannst du mir deine Vorlesungsskript leihen? / Можеш (ли) да ми ја позајмиш твојата скрипта?
- Ich würde dich bitten, mich anzurufen. / Би те замолил(а), да ми се јавиш.

В) барања за дозвола (често во прво лице)

- Kann/Darf ich jetzt nach Hause gehen? / Можам/смеам сега да заминам дома?
- Darf ich Sie etwas fragen? / Можам/смеам да Ве прашам нешто?
- Darf ich Ihnen meine Seminararbeit nächste Woche mitbringen? / Можам/смеам (ли) да Ви ја донесам семинарската работата следната недела?

Лексичките показатели на модалноста се модалните глаголи и модалните зборови. Често во македонскиот јазик се употребува модалната партикула *би* и партикулата за означување идно време *ќе*. Модалните глаголи се употребуваат со други глаголи кои се јавуваат во *да*-конструкција. *Да*-конструкцијата е обележана за лице и број и се јавува најчесто во комбинација со сегашно време:

- Можам/смеам (ли) да се послужам со вашиот мобилен телефон? / Darf ich /Kann ich Ihr Handy benutzen?

Барањата најчесто се јавуваат во прашања, и тоа да/не прашања. Да/не прашањата можат да содржат прашални партикули: *дали*, *зар*, *зарем*, *ли* и *нели*. Партикулата *ли* се наоѓа зад оној член во реченицата во врска со кој и се поставува прашањето:

- Можеш ли да ми се јавиш на телефон? / Kannst du mich anrufen?

Останатите прашални партикули стојат во иницијална позиција. (*Нели ти реков, дали ти реков...*)

- Kannst du/Können Sie das Fenster aufmachen? / Дали ќе можеш/ќе можете (ли) да го отвориш/отворите прозорецот?

Во процесот на размислување за барањата како предмет на нашето истражување, дојдовме до заклучок дека во македонскиот јазик *барањето* стои некаде помеѓу давање наредба (силно барање) и молба, замолување (ублажено барање), додека во германскиот јазик Aufforderung стои некаде помеѓу Anfrage/Befehl (бара, инсистира) и Bitte (замолува).

Грчева Р. и Рау П. (2006) во „Големиот македонско-германски и германско-македонски речник“ под лексемата *барање* наведуваат:

барање *n*.

1. (*да се најде нешто*) Suche *f*; Suchen *n*.
2. *желба* Verlangen *n*.
3. настојување да се направи, да се даде нешто Forderung *f*
4. (*на суд, во служба*) Gesuch *n*; Antrag *m*; Beantragung *f*.
Aufforderung/en
1. повик *m*; повикување *n*; предизвик *m*; предизвикување *n*
2. (*zum Tanzen . . .*) покана *f*.
Anfordern *n* побарување *n*; порачување *n*.

Наведените поими не стојат на исто рамниште според интензитетот на своето значење. Во прилог даваме скала на интензитетот на значењето, од слаб до силен интензитет:

schwach.....*stark*

- Bitte (höflich od. freundschaftlich)
- > Aufforderung (Gefälle: Auffordernder in stärkerer Position als Aufgeforderter, z.B. Lehrer/ Schüler, oder amtlich)
- > Befehl
- Anfrage (konkret)
- Antrag/ Beantragung (offiziell; z.B. Pass, finanzielle Unterstützung)
- Anspruch (tatsächliches oder vermeintliches Recht) > Forderung (Anspruch soll eingelöst werden)
- Anforderung (Bedingungen, die erfüllt sein müssen, z.B. im Hinblick auf eine Leistung)

Табела 1: претставување на општествена доминатност и растојание во говорниот чин барање испитуван со ПДА⁴

Ситуација	општествено растојание	општествена
доминатност		
	-/+OP	$x=y$
C1 семинарска работа	+OP	$x < y$
C2 продолжување на термин	-OP	$x < y$
C3 одржување говор	-OP	$x < y$
C4 испуштен превоз	-OP	$x < y$
C5 барање запалка	-OP	$x < y$
C6 позајмување скрипта	+OP	$x=y$

X-говорител, у-соговорник,
 Општествена доминатност (моќ, статус)
 OP - интимност, блискост

3. Перспективи

Проектот, на кој се однесува овој прилог, беше мотивиран од недостатокот на актуелни информации за комуникативните компетенции на македонските студенти кои студираат германски јазик, но и од потребата за ефективни методи за зацврстување на прагматичките способности кај студентите. Прашалникот за дискурсна анализа (ПДА) со кој ги добивме резултатите има свои предности и недостатоци кои ги наведуваме во прилог.

Во овој прашалник се користат вообичаени стратегии за изразување на барања, со него брзо и ефикасно се доаѓа до резултати и за кратко време

⁴ ПДА-прашалник за дискурсна анализа:

S1- Ihre Freundin ist krank und geht heute nicht zur Uni. Aber sie muss heute ihre Seminararbeit abgeben. Sie bittet Sie, ihre Seminararbeit bei ihrem Professor abzugeben. Sie versprechen ihr, das zu tun. Am nächsten Tag ruft sie Sie an, und nachdem Sie ihre Telefonnummer im Handy gesehen haben, fällt Ihnen ein, dass Sie die Seminararbeit Ihrer Freundin völlig vergessen haben. Sie fragt, ob Sie ihre Seminararbeit abgegeben haben. Daraufhin sagen Sie: ... S2- Sie müssen morgen eine Projektarbeit einreichen. Sie waren jedoch krank und haben sie noch nicht beenden können. Sie gehen zu Ihrem Professor, zu dem Sie eine gute akademische Beziehung haben, um eine Verlängerungsfrist zu bitten. Sie sagen, zu ihm: ... S3- Sie gehören zu einer *Non-Profit*-Organisation und haben sich entschieden, eine Berühmtheit für eine Rede auf einer Ihrer Veranstaltungen einzuladen. Die Mitglieder Ihrer Gruppe haben Sie dazu bestimmt, an diese Person heranzutreten und darum zu bitten, eine Rede über Umweltkatastrophen zu halten. Sie nähern sich der Person und sagen: ... S4- Sie befinden sich in einer Sitzung, die gerade zu Ende gegangen ist, und stellen fest, dass Ihr Bus gerade weg ist und es in der nächsten Stunde keinen anderen gibt. Das Ehepaar, das neben Ihnen sitzt, wohnt in der gleichen Straße wie Sie, und es ist mit dem Auto da. Sie würden gern mit ihnen fahren und sagen: ... S5- Sie laufen in den Park. Sie wollen sich eine Zigarette anzünden, haben aber kein kein Feuerzeug dabei. Jemand sitzt in der Nähe rauchend auf einer Bank. Sie nähern sich ihm und sagen: ... S6- Letzte Woche waren Sie krank und haben zwei Unterrichtsstunden verpasst. Da die Prüfung vor der Tür steht, möchten Sie Judith, eine Freundin von Ihnen, darum bitten, Ihnen ihr Vorlesungsskript zu leihen. Sie sagen: ...

може да се опфатат повеќе студенти за анализа. Испитаниците треба да се замислат во одредена ситуација, некои од наведените ситуации бараа дополнително објаснување за врската на говорникот-соговорникот (дали комуникантите се пријатели, колку блиски пријатели, колку добро се познаваат меѓу себе и сл.), на студентите им беа дадени инструкции како треба да реагираат во одредени ситуации (да се извинат, да побараат нешто...). Имаше неколку проблеми со разбирање на вокабуларот, или со одредени недоволно добро објаснети ситуации, кои студентите не ги разбираа и требаше да се преработат, за што беше неопходно дополнително објаснување од јазичниот инструктор. Со овој проект се планираат и понатамошни испитувања кои се однесуваат на овој говорен чин, но секако, можна е и дополнителна анализа на другите говорни чинови (замолување, негодување, извинување и сл.).

4. Користена литература

На кирилица:

Минова Ѓуркова Лилјана (2000): *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.

Митковска Лилјана, Кусевска Марија, Бужаровска Еелени (2013): Корпусни истражувања на англискиот меѓујазик на македонските изучувачи. ФОН: Скопје.

Рау Петер & Грчева Ранка (2006): „Голем германско-македонски и македонско-германски речник“. Магор: Скопје.

На латиница:

Bardovi-Harlig, Kathleen (1999): Exploring the interlanguage of interlanguage pragmatics: A research agenda for acquisitional pragmatics. *Language Learning* 49, 677-713.

Blum-Kulka, Shoshana (1987): Indirectness and politeness: Same or different? *Journal of Pragmatics* 11 (2), 131-146.

Cohen, D. Andrew & Ishihara, Noriko (2005): Strategies for learning and performing L2 speech acts. *Intercultural Pragmatics* 2 (3), 275-301.

Coulmas, Florian (1981). Poison to your soul: Thanks and apologies contrastively viewed. In *Conversational Routine* (pp. 69-91): The Hague: Mouton.

Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crystal, David (1985): *A dictionary of linguistics and phonetics*. 2nd edition. New York: Basil Blackwell.

Engel, Ulrich (1991): *Deutsche Grammatik*. 2., verbesserte Auflage. Heidelberg: Julius Groos-Verlag (& Budapest: Múzsák Kiadó, 1992).

Engel, Ulrich (2004): *Deutsche Grammatik*. Neubearbeitung. München: Iudicium Verlag.

Olshtain, Elite & Blum-Kulka, Shoshana (1985): Cross-cultural pragmatics and the testing of communicative competence. *Language Testing* 2 (1), 16-30.

Trosborg, Anna (2010): *Pragmatics across languages and cultures*. Berlin, New York: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.